

GABIŲ VAIKŲ UGDYMAS – TARPTAUTINĖ PATIRTIS

Viešoji įstaiga Nacionalinė regionų plėtros agentūra dvejus metus dalyvavo Leonardo da Vinci partnerysčių projekte „Gabių ir talentingų vaikų mokytojų ir tėvų mokymas - GATE“. Prieš dvejus metus pradėjus vykdyti projektą kilo daugiau klausimų, negu projekto partneriai galėjo rasti į juos atsakymų. Gabių žmonių buvo visuomet ir jų veikla turėjo lemtingos įtakos tautos ar net civilizacijos raidai ir pažangai. Gabių vaikų atpažinimo problema yra viena iš aktualiausių pedagoginių ir psichologinių problemų. Pasaulyje atliekama daugybė mokslinių tyrimų, vyksta diskusijos dėl gabių vaikų ugdymo įvairiose šalyse. Pastarieji mūsų šalies raidos dešimtmečiai, europinis bei pasaulinis kontekstai dar labiau išryškina žmogiškojo šalies potencialo stiprinimo poreikį. Dėmesys gabiams asmenims stiprėja daugelyje valstybių, siekiančių užtikrinti savo šalies ekonominę gerovę. Gabaus vaiko potencialo atskleidimas, ugdymas yra kiekvienos šalies ateities turtas. Todėl daugelyje valstybių vis daugiau dėmesio skiriama gabių ir itin gabių vaikų ugdymui.

Projekto pradžia

2012 m. pabaigoje dešimties institucijų grupė iš septynių šalių pateikė paraišką dalyvauti Leonardo da Vinci partnerysčių projekte „Gifted and Talented Children Teacher’s and Parent’s Training – GATE“. Projektui buvo suteiktas finansavimas, tačiau ne visos institucijos ir šalys gavo finansavimą nacionaliniame lygmenyje ir ne visos buvo pripažintos galinčios vykdyti projektą.

2013 m. spalio mėnesį šeši projekto partneriai susirinko į pirmąjį susitikimą Mursijoje (Ispanija). Leonardo da Vinci projektai ir jų metu įgyvendinamos veiklos orientuotos į profesinio mokymo sritį, todėl į projekto dalyvius buvo įtrauktos partnerinės organizacijos.

Partnerysčių projektą įgyvendino:

Projekto koordinatorius, nevyriausybinė organizacija, „Asociacion Intercultural la Galeria“ (Mursija, Ispanija),

Nepelno siekianti organizacija, „EDUcentrum o. s.“ (Praha, Čekijos Respublika),

Valstybinė švietimo įstaiga, „IC VR3 San Bernardino – Borgo Trento“ (Verona, Italija),

Nevyriausybinė organizacija, „Reflective Learning – International“ (Gločesterširas, Jungtinė Karalystė),

Aukštojo mokslo institucija, Trakijos universitetas (Stara Zagora, Bulgarija),

Viešoji įstaiga Nacionalinė regionų plėtros agentūra (Šiauliai, Lietuva).

Nuotraukoje iš kairės į dešinę: T.Ghaye (NVO „Reflective Learning-International“, Jungtinė Karalystė), V.Servutienė, S.Clarke (Ikimokyklinio ugdymo įstaiga „Sweet Dreams Day Care“, Jungtinė Karalystė) B.Morton (Ikimokyklinio ugdymo įstaiga „Sweet Dreams Day Care“, Jungtinė Karalystė), D.Armalienė, B.Poškuvienė, A.Adeikienė, A.Leišienė

Gabūs ir talentingi?

Viso projekto pavadinimo santrumpa „gate“ išvertus iš anglų kalbos reiškia „vartai“. Tai iš tiesų buvo lyg „vartai“, per kuriuos turėtų praeiti mokytojai, tėvai, švietimo institucijų bendruomenės, kartu su gabiais ir talentingais vaikais, kad galėtų rasti atsakymus, kodėl ne visada pavyksta pastebėti šiuos vaikus, kur rasti atsakymus į įvairius iškylančius ugdymo klausimus, kaip padėti atsiskleisti vaiko gabumams. Atsakyti į visus „kodėl“ nėra paprasta, pavyzdžiui: kodėl silpnesnį mokinį mokytojas gali pamatyti per kelias pamokas ar mėnesį, o gabieji, paprastai slepiasi?

Išvykų į užsienį, mobilumą metu, lankydami įvairiose šalyse, buvome susipažindinti su egzistuojančiomis, taikomomis sistemomis, kurios skirtos identifikuoti gabius ir talentingus mokinius. Beveik visose šalyse stebima, kad apie gabius ir talentingus vaikus ar jaunuolius kalbama tik bendrojo lavinimo mokyklose, visos identifikavimo priemonės taikomos maždaug iki 16 metų amžiaus ir visai neaišku, kas nutinka vėliau, jeigu jie nebuvo laiku identifikuoti arba įstoja mokytis amato į profesines mokyklas. Skiriasi net patys apibrėžimai, kas yra „gabūs“ ir kas yra „talentingas“. Išskirtinių gabumų turinčių vaikų identifikavimo sistemos daugelyje šalių yra glaudžiai susijusios su

bendrojo lavinimo sistema, ikimokykliniu ugdymu, tačiau daugelyje šalių nėra vieningos sistemos, kuri apimtų visus pagal amžių vaiko ugdymo tarpsnius.

Projekto metu buvo atlikta įvairių šalių švietimo sistemų lyginamoji analizė, kaip identifikuojami gabūs ir talentingi asmenys, kaip tai atliekama, kas atsakingas už tai, kaip tai atsispindi skirtingų šalių švietimo įstatymuose, ar yra specialiosios priemonės, taikomos profesinio mokymo sistemoje.

Bulgarijos, Čekijos, Ispanijos, Italijos, Jungtinės Karalystės ir Lietuvos situacijų analizė, parodė, kad visose šalyse yra kreipiamas dėmesys į gabių ir talentingų mokinių identifikavimą, jų ugdymą, tuo užsiima įvairios švietimo įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, pedagoginės psichologinės tarnybos, tačiau nėra atskiros sistemos ar priemonių, kurios taikomos būtent profesinio mokymo mokyklose. Dažnai vyrauja nuostata, kad į profesines mokyklas gambiausi mokiniai neateina.

Užsienio šalių patirtis

Iš visų šalių labiausiai išsiskyrė Ispanijos atvejis. Šioje šalyje skiriasi net pati švietimo sistema atskiruose regionuose, tačiau visur privalomas nuolatinis visų mokinių pasiekimų testavimas, pradedant ikimokykliniu ugdymu ir baigiant bendrojo lavinimo mokykla. Taikoma standartizuota testavimo sistema, taip vadinami „protokolai“. Nustačius, kad mokinys turi tam tikrų išskirtinių gabumų apie tai informuojami tėvai, mokykla. Ši informacija apie mokinį yra konfidenciali ir mokiniai nėra kažkaip išskiriami iš kitų besimokančiųjų tarpo. Tik aptarus su tėvais, atsižvelgiama į mokinio gabumų ugdymo ypatumus arba ieškoma popamokinės veiklos, kuri leistų atsikleisti turimiems gabumams.

Italijoje mokiniai nėra testuojami, kad būtų nustatomi išskirtiniai gabumai, tačiau kas keleri metai tikrinami jų akademiniai pasiekimai. Pagal šioje šalyje galiojančią tvarką, mokykloje, toje pačioje klasėje, mokosi ir labai gabūs, ir turintys mokymosi sunkumų ar neįgalūs mokiniai. Klasėje su mokiniais dirba keli pedagogai, jų padėjėjai, kurie gali individualiai dirbti su sunkiau besimokančiais ar neįgaliais mokiniais. Mokymosi sunkumų turintiems vaikams vyksta papildomi individualūs arba grupiniai užsiėmimai su specialiaisiais pedagogais.

Bulgarijos, Čekijos ir Lietuvos švietimo sistemos gana panašios ir daugiau dėmesio skiriama specialiųjų mokymosi poreikių turintiems vaikams, tačiau ne visada į gabiams. Šiose šalyse gabius ir talentingus vaikus identifikuoja specialiai parengti profesionalai, dažniausiai pedagoginės psichologinės tarnybos, o gabūs vaikai nukreipiami mokytis į specialias meno ar sporto mokyklas. Šios mokyklos ir pačios organizuoja pageidaujančiųjų mokytis atrankas. Minimi mokiniai lanko popamokines meno, muzikos mokyklas, dalyvauja vasaros stovyklose, olimpiadose. Nėra taikoma sistema, kuri testuotų visus besimokančius vaikus, dažnai jų gabumus pastebi mokytojai, tėvai ir tik po to kreipiamasi į profesionalus dėl identifikavimo, arba tėvai tiesiog atveda vaikus į atrankas mokytis meno, muzikos ar sporto mokyklose.

Jungtinėje Karalystėje gabių ir talentingų vaikų identifikavimu užsiima labai daug ir įvairių organizacijų, daugiausia, tai įvairios nevyriausybinės organizacijos. Gabumų identifikavimu labai suinteresuoti tėvai, kadangi tai svarbu renkantis mokyklą, kurioje mokysis jų vaikas - kuo jis ar ji gabesnis, ar turintis išskirtinių talentų, tuo didesnis pasirinkimas geresnių ar prestižinių švietimo įstaigų, kurios ir pačios turi tam tikras atrankos sistemas bei kriterijus. Kūrybiškumo ugdymu užsiima daug ir įvairių nevyriausybinių organizacijų, privačių švietimo įstaigų. Psichologai, edukologai ir kiti profesionalai, kurie tiesiogiai dirba su gabiais vaikais labai aktyviai diskutuoja apie tai, kokia iš viso turėtų būti gabių ir talentingų vaikų identifikavimo sistema. Diskutuojama, ar dabar jų taikomos testavimo sistemos leidžia visapusiškai ir patikimai įvertinti vaiko gebėjimus, ar tik gabumai dailei, muzikai, tiksliesiems mokslams yra vieninteliai, kurie parodo, kad vaikas yra gabus ir talentingas.

Visose projekte dalyvaujančių šalių gabių ir talentingų vaikų, jaunuolių identifikavimo sistemose nėra išskiriama atskira sistema, kuri taikoma profesinio mokymo mokyklose. Jeigu šios mokyklos yra ir bendrąjį išsilavinimą teikiančios institucijos, tuomet joms galioja bendra identifikavimo sistema. Todėl vienas iš šio projekto tikslų buvo atkreipti visų suinteresuotų šalių dėmesį, kad net ir nenaudojant papildomų išteklių, profesinio mokymo mokyklose įmanoma pritaikyti jau esamas priemones, tarptautinę patirtį, o taip pat parengti informacines priemones, atmintines apie gabių ir talentingų vaikų identifikavimą mokytojams, tėvams, organizuoti jiems skirtus mokymus.

Projekto veiklos Lietuvoje

2014 m. spalio 9-10 d. Šiauliuose vykusio projekto partnerių susitikimo metu buvo parengtos gairės profesinių mokyklų mokytojų ir tėvų mokymams, paskelbtas konkursas mokiniams sukurti projekto logotipą, kuriame dalyvavus įvairių šalių profesinių ir bendrojo lavinimo mokyklų besimokantieji.

Prasidėjus antrajam projekto etapui į projekto veiklas įsitraukė projekto partneriai – Viešoji įstaiga Kuršėnų politechnikos mokykla, Šiaulių profesinio rengimo centras, Šiaulių miesto pedagoginė psichologinė tarnyba, Šiaulių Medelyno progimnazijos aktyvių tėvų forumas.

Rengiant projekto mokymų gaires, projekto informacinius leidinius, prie projekto vietinių partnerių prisijungė Šiaulių miesto pedagoginės psichologinės tarnyba. 2015 m. spalio mėn. vykusio partnerių susitikimo metu gabių ir talentingų vaikų ugdymo situaciją Lietuvoje ir Pedagoginių psichologinių tarnybų paslaugų tinklą pristatė tarnybos direktorė Janina Urnikienė ir psichologė Raimonda Skėrytė–Naginskienė.

2014 m. lapkričio mėn. Šiaulių profesinio rengimo centro mokinės dalyvavo tarptautiniame, projekto partnerių organizuotame, projekto logotipo konkurse. Vyresniosios profesijos mokytojos Ilonos Noraitienės vadovaujamos interjero apipavidalintojo specialybės pirmo kurso moksleivės konkursui pateikė 16 projektų, iš jų 2 pateko į tarptautinę atranką.

2014 m. spalio mėn. vykusio projekto partnerių susitikimo metu buvo organizuoti pirmieji mokymai profesijos mokytojams, kurių metu profesijos mokytojai buvo įtraukti į bendras diskusijas su projekto vykdytojais, rengiant metodines gaires profesijos mokytojų mokymų medžiagos rinkiniui. Po šios diskusijos į projekto veiklas aktyviai įsijungė Viešosios įstaigos Kuršėnų politechnikos mokyklos bendruomenė, vadovaujama mokyklos direktorės Reginos Rupšienės.

2015 m. gegužės mėn. Viešojoje įstaigoje Kuršėnų politechnikos mokykloje vyko mokymai, kuriuos organizavo projekto koordinatorė Beatričė Poškuviene, skirti profesijos mokytojams apie gabių ir talentingų mokinių atpažinimą, darbo su tokiais jaunuoliais ypatumus. Mokymus vedė Viešosios įstaigos Nacionalinės regionų plėtros agentūros Psichologinio ir karjeros konsultavimo skyriaus vedėja, psichologė Virginija Servutienė. Mokymu metu vykusios diskusijos metu, profesijos mokytojai pasidalijo ir asmenine patirtimi, kada jiems yra tekę susidurti su tikrai gabiais, bet nelabai motyvuotais mokiniais, iššūkiams, kuriuos turėjo įveikti organizuodami grupės darbą pamokų metu, kai ateina skirtingo pasirengimo, mokymosi motyvacijos ir skirtingų tikslų siekiantys besimokantieji.

Profesijos mokytojai, ypač tie, kurie dirba su meninės pakraipos specialybių besimokančiais moksleiviais, pastebi, kad ateina talentingų jaunuolių, kurie visai sėkmingai galėtų tęsti studijas ir aukštosiose mokyklose, tačiau jie kaip tik ir patenka į tą amžiaus grupę virš 16 metų, kada, tai rodo ir užsienio šalių patirtis, jie „iškrenta“ iš identifikavimo sistemos.

Visi projekto mokymai partnerių šalyse vyko 2015 m. kovo-gegužės mėnesiais, pasibaigus šiems mokymams į Ispaniją, Italiją, Lietuvą, Čekijos Respubliką atvyko šio projekto koordinatorius Jungtinėje Karalystėje „Reflective Learning – International“ organizacijos psichologas, profesorius Tony Ghaye. Šių vizitų tikslas - susitikti su mokymuose dalyvavusiais mokytojais, tėvais, mokyklų, kurių mokytojai dalyvavo mokymuose, administracijos vadovais, tarnybų, kurios gali naudoti identifikavimo priemones, atstovais, mokymus vedusiais psichologais, kitų su profesiniu mokymu susijusių institucijų atstovais.

Profesorius Tony Ghaye vizito Šiauliuose metu susitiko su Viešosios įstaigos Kuršėnų politechnikos mokyklos profesijos mokytojais, kurie dalyvavo mokymuose ir mokymu metu įgytas žinias pritaikė praktikoje bei planuoja tai tęsti. Diskusijos su mokyklos direktore Regina Rupšiene metu buvo kalbama apie projekto mokymu metu įgytos patirties perkėlimo ir taikymo galimybes profesiniame mokyme, gabių ir talentingų mokinių ugdymo sistemos kūrimą, numatytą ir šios mokyklos strateginiame veiklos plane.

Viešojoje įstaigoje Nacionalinė regionų plėtros agentūra vyko apskirtojo stalo diskusija, kurią vedė agentūros direktorė, projekto veiklų koordinatorė Aida Adeikienė, diskusijoje dalyvavo Tony Ghaye bei mokymus vedusi psichologė Virginija Servutienė, agentūroje dirbanti psichologė, karjeros konsultantė Diana Armalienė, aktyvių tėvų forumo atstovai. Aptarta mokymų patirtis, besimokančiųjų atsiliepimai, projekto metu parengtų gairių pritaikomumas, mokymų plėtra ir kitose profesinio mokymo įstaigose. Po šio susitikimo diskusija buvo pratęsta Šiaulių prekybos

pramonės ir amatų rūmuose, dalyvaujant generaliniam rūmų direktoriui Alfredui Jonuškai bei Profesinio mokymo ir švietimo skyriaus specialistams, apie profesinio mokymo situaciją Lietuvoje, gabių asmenų pasirinkimo mokytis amatus tendencijas šalyje.

Gabių ir talentingų besimokančių identifikavimo perspektyvos

Dabar gabesnius, talentingesnius nei kiti vaikus dažniausiai pastebi mokytojai, o mokyklos, nesvarbu ar tai bendrojo lavinimo, ar profesinės, ieško galimybių skirti jiems daugiau dėmesio savo iniciatyva. Kai kurie moksleiviai patys ieško būdų, kur galėtų sužinoti ir išmokti daugiau, nes bendrosios ugdymo programos, dažnai jiems yra per lengvos. 2012 m. į vaikų turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių sąrašą pateko ir vaikai, kurie dėl išskirtinių gabumų turi specialiųjų ugdymosi poreikių.

2014 m. sausio mėn. patvirtintas, pirmą kartą Lietuvoje parengtas, „Gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo 2014–2016 metų veiksmų planas“, kurio tikslas – visoje šalyje rasti, atpažinti ir pasiūlyti specialiųjų ugdymą gabiems ir talentingiems vaikams, kuriems bendrosios programos per lengvos ir nepadeda realizuoti jų potencialių galimybių.

Mokytojų ir priemonių parengimas, pasak specialistų, užtruks apie porą trejetą metų. Tačiau jau po metų programos turėtų būti išbandytos pavienėse savivaldybėse. Pagal veiksmų planą darželių auklėtojai, mokytojai ir mokyklų psichologai visoje Lietuvoje galės išmokti atpažinti gabumus ir talentus. Tai jiems padės padaryti specialūs testai, kurie jau yra išbandyti su daugeliu šalies vaikų, ir klausimynai mokytojams. Įgyvendinat šį veiksmų planą numatoma įtraukti ir tarptautinių projektų metu įgytą patirtį gabių ir talentingų vaikų ugdymo srityje, atsižvelgiant į pritaikymo Lietuvoje galimybes. Profesinis mokymas, taip pat yra ir bendrojo lavinimo sistemos dalis, todėl pagal 2014-2016 m. veiksmų planą, jis turėtų būti įgyvendinamas ir profesinio mokymo įstaigose, atsižvelgiant į jose besimokančiųjų amžius.

Daugiau informacijos apie projektą, projekto metu išleistus leidinius

<http://gate.europole.org>

<http://www.nrda.lt>

Leonardo da Vinci partnerystės projektas LLP-LdV-PRT-2013-LT-0456 “Gifted and Talented Children Teacher’s and Parent’s Training – GATE” finansuojamas iš ES Mokymosi visą gyvenimą programos. Straipsnis atspindi tik autorių požiūrį, todėl Švietimo mainų paramos fondas ir Europos Komisija negali būti laikomi atsakingais už bet kokį medžiagoje pateikiamos informacijos naudojimą.

Projekto trukmė 2013 m. rugpjūčio 1 d. – 2015 m. liepos 31 d.

Projekto vykdytojas Lietuvoje – Viešoji įstaiga Nacionalinė regionų plėtros agentūra.

Projekto koordinatore, Viešosios įstaigos Nacionalinės regionų plėtros agentūros tarptautinių ryšių skyriaus vedėja Beatričė Poškuvienė

Viešoji įstaiga
Nacionalinė regionų plėtros agentūra

